

קראו את הטקסטים וענו על השאלות שאחריהם.

דרושה אחדות: ההבדלים בין אנשים נוצרים בדמיון שלנו

מעובד ע"פ בועז מזרחי, נובמבר 2019

חשיבה בקטגוריות, בקיצורי דרך ובתיוגים היא הדרך של המוח לעבד מידע רב במהירות גבוהה. יהיה זה לא רלוונטי לשפוט את אופן הפעולה של המוח במונחים של חיובי או שלילי, זו פשוט עובדה טבעית, לא שונה מבחינה מוסרית מהעובדה שהלב פועל על ידי כיווץ והתרחבות. אם נחל מחשיבה קטגורית לחלוטין, לא נדע להבחין במשותף לבננה ותפוח. מכיוון שהשכל שלנו התברך ביכולת נוספת – מטה קוגניציה – כל זה לא פוטר אותנו משימוש מושכל ביכולת לסדר את המציאות בקופסאות. כלומר, ניתנה לנו היכולת לבצע בקרה על הדרך שבה אנו משתמשים במוח.

5

הדוגמה הבולטת לשיפוט קטגוריאלי שבו דרושה התערבות ונוכחות תמידית של מטה קוגניציה היא מערכות יחסים עם אחרים. בעוד שחשיבה בתיוגים מסייעת לנו להבין דברים בסיסיים על המציאות, כמו תפיסה צורנית, היא גורמת לנו לסמן אינדיבידואלים – ובכלל זה את עצמנו – במגוון תארים, תוויות ונקודות להתייחסות. במובן מסוים, תהליך זה הכרחי ליצירת הזהות האישית ולהגדרת מעגלים חברתיים. או, בקיצור, לניווט בתוך מערכת חברתית סופר-מורכבת. ואולם, כאשר המנגנון הזה פועל באופן אוטומטי וללא בקרה עצמית אנו עלולים ליצור תוצאות הפוכות מאלה שלשמן הוא נועד.

10

לקבל החלטה במהירות הקול

חשיבה קטגוריאלית בלתי מבוקרת יוצרת פחד, ריחוק, זרות וניתוק מאנשים ומהסביבה, שלמעשה אין בהכרח הצדקה להישמר או להתרחק מהם. על פי קמפיין

15

20

של הטלוויזיה הממלכתית בדנמרק, התוויות שאנו מצמידים לבני אדם יכולות להשתנות בשניות ספורות, כאשר שואלים את השאלות הנכונות ומקבלים נקודת מבט חדשה על האדם שמולנו. המחיצות שאנו יוצרים בינינו לבין אחרים מתפוגגות ברגע שאנו נחשפים למידע חדש עליהם ומגלים כי המשותף לנו עולה על השונה.

25

"קל להכניס אנשים לקופסאות", פותח הקריין בווידיאו שהפך ויראלי תוך ימים אחדים. "יש 'אנחנו' ויש 'הם'. האמידים - ואלה שרק מחזיקים את עצמם; אלה שעליהם אנו סומכים - ואלה שמהם אנו מנסים להימנע; יש את החדשים ואת אלה שהיו פה כל הזמן... יש את אלה שאתם אנו חולקים דבר מה ואת אלה שאתם אנו חולקים מאום". בסרטון משתתפים כמה עשרות בני אדם מכל הקשת החברתית, המייצגים את הקטגוריות השונות שבהן נקב הקריין. כל קבוצה עומדת בתוך מסגרת מרובעת וניתן לראות את הדמיון החיצוני בין חבריה. התוויות שמציין הקריין מייצגות את נקודת המבט על האנשים הללו במפגש הראשוני. הן רחבות, שטחיות ומבוססות בעיקר על התרשמות ויזואלית.

30

לאחר שהתייצבו המשתתפים במסגרות המקוריות מתחיל המנחה בסדרת שאלות ומסביר כי "חלקן עשויות להיות קצת אישיות, אבל אני מקווה שתענו עליהן בכנות". השאלות, כמובן, נועדו ליצור קבוצות חדשות המבוססות על מכנים משותפים יותר פרטיים, כאלה שקשורים עמוק יותר לסיפור הפרטי של כל אדם ולא לרקע החברתי שלו. המנחה מתחיל בשאלה שנועדה לשבור קצת את הקרח: "מי כאן היה ליצן הכיתה?" רק לשמע השאלה מתחילים צחקוקים בקרב הנוכחים, ומהר מאוד מספר משתתפים ממסגרות שונות פורשים מהקבוצה המקורית ויוצרים קבוצה חדשה. צעירים, מבוגרים, אנשי עסקים וצעירים מקועקעים, עירוניים וכפריים – כולם מסירים מעל עצמם את הזהות שעמה הגיעו וחוזרים יחד לנעליים של ליצן הכיתה.

35

המנחה ממשיך בשאלות כמו "מי כאן הוא הורה חורג?" או "מי מאמין בחיים אחרי המוות?" וכן הלאה. "ופתאום", ממשיך הקריין, "יש 'אנחנו'... כולנו שאוהבים לרקוד, אנחנו שחווינו הצקות בילדות, אנחנו שהצקנו לאחרים... אנחנו שליבנו נשבר, אנחנו המאוהבים בטירוף, אנחנו שמרגישים בודדים". אנו נוטים להכניס בני אדם לקופסה במהירות האור, מיד עם המבט הראשון. ואולם, כשמקדישים רגע להקשיב וללמוד עוד פרט אחד קטן על האדם שמולנו, מערכת היחסים שלנו יכולה לעבור שינוי במהירות הקול. פחות מהיר, אבל עדיין מהיר מספיק בכדי ליצור פנייה של 180 מעלות.

40

גלימות זהות שאנו עוטים – ויכולים לפשוט

46

קטגוריות הזהות שאנו מצמידים לאחרים יכולות, אם כן, לקשור אותם לזהות שלנו. במהלך החיים נוצרים באישיות שלנו עוגנים, חלקם משמעותיים יותר וחלקם פחות, ובכל פעם שאנו פוגשים אדם עם עוגן דומה אנו משייכים אותו לקבוצה 'שלנו' – ככל שהעוגן משמעותי יותר, כך גדלה קרבת הזהות. זהו, כאמור, תהליך הכרחי ליצירת הזהות האישית ולהתנהלות במערכות סוציאליות מורכבות ודינמיות. למורה הרוחני והפרופסור לפסיכולוגיה ראם דאס היה משהו מעניין לומר בהקשר זה. לתפיסתו, הגדרות הזהות מחברות אותנו באופן חלקי; כדי להבין מהו חיבור משמעותי בין אנשים צריך לזקק מתוכנו את תמצית הזהות האנושית. בשנת 1966, במסגרת סרט דוקומנטרי של רשת CBC, התראיין ראם דאס - או בשם הלידה שלו ריצ'רד אלפרט - וניסה להבהיר מדוע הגדרות הזהות האישית שלנו הן למעשה קליפה מדומיינת ומה מסתתר בגרעין שמתחת לה.

50

55

את הקטע בריאיון שעוסק בזהות מציג המראיין באמצעות ציטוט של התיאולוג הצרפתי בן המאה ה-17, פרנסואה פנלון: "כל המלחמות הן מלחמות אזרחים, כיוון שכל בני האדם הם אחים". תפיסתו של ראם דאס הולכת צעד אחד קדימה: "אין דבר כזה 'הם', אין אחר. הכול הוא אחד". מהיכן בכל זאת הגיעו המחיצות? לדבריו, התשובה נעוצה בשלבים מוקדמים בהתפתחות האדם, כאשר המשאבים היו מצומצמים ולכן האדם "בנה מוסר שלם בתחושה של חוסר". זו הירושה מאבותינו הקדמונים, והיום, אחרי כל כך הרבה שנות אבולוציה, קשה לנו להתעלות מעל תפיסת ההפרדה ולחוות את האחדות המאפיינת את המין האנושי ואת היקום בכלל. "בתרבות שלנו תורגלו לכך שהבדלים אינדיבידואליים יתבלטו", ראם דאס מחדד, "אז אתה מביט באדם ומיד הוא 'חכם', 'טיפש', 'מבוגר', 'צעיר', 'עשיר', 'עני'. אנחנו עושים את ההבחנות הללו בין ממדי האישיות, מכניסים אותם [האנשים] לקטגוריות ומתייחסים אליהם כך".

60

65

ראם דאס מאמין כי כאשר אדם מתחיל לשאול את עצמו שאלות על הזהות האישית ולחקור מה המשמעות של ההגדרות שבנה לעצמו, שם מתחיל תהליך פירוק המחיצות. הוא מסביר כי את ההגדרות הללו אנו יוצרים בתוך הראש ושם גם אנו יכולים להסיר אותן. הגלימה האקדמית שלו, הוא מדגים, "היא גלימה פסיכולוגית שאני עוטה, בדיוק כשם שריצ'רד אלפרט הוא גלימה שאני עוטה. זו זהות שאימצתי". ראם דאס ממשיך ומסביר כי האדם מגיע לעולם נקי מזהויות, מלבד אחת: "לא נולדתי

70

75

ריצ'רד אלפרט, נולדתי פשוט בן אנוש, ואז למדתי את כל העניין הזה של מי אני". כשאנחנו נמצאים בנוכחות אדם ומסוגלים להישיר מבט אל הגרעין הנקי שלנו, ולהבין שכמונו, גם הוא עטה על עצמו גלימות זהות במהלך חייו, מתבהרת הנקודה שבמקור מדובר בזהות, ובכן, זהה. כשאתה בחברת אנשים במצב תודעתי כזה, מסביר ראם דאס, "פתאום אתה יכול לראות את הדרכים שבהן הוא דומה לך, לא שונה ממך, ולחוות את העובדה שכן, אנו אחים במובן האמיתי הזה, שהמהות שלך והמהות שלי הן אכן אחת".

80

בסוף, לדברי ראם דאס, לאחר זיקוק מוחלט של הזהות האנושית, "כל מה שאתה הופך להיות זה מודעות. נקודה של מודעות היא כל מה שנשאר". והרי האין זו התכונה האנושית שאנו כה מתגאים בה? המודעות הגבוהה? והאין המטה קוגניציה שבאמצעותה אנו מסוגלים לבקר את החשיבה בקטגוריות – אחד הביטויים המובהקים של מודעות? על פי גישה זו, הזהות הנקייה שלנו היא התודעה, וזו משותפת לכל בני האדם. המעניין הוא שאנו משתמשים במילה הזו – זהות – בהקשר של ייחוד אינדיבידואלי. ואולי זהו רמז שנועד להזכיר לנו מה אנחנו בבסיס – זהים.

קטע נלווה:

אחים / נעים חורב (מתוך "שמש בצנצנת")

גם אני, וגם אתה	ופתאום,
פתאום טיפה יותר רכים	כשנשמעים התותחים-
הלוואי	כל עם ישראל אחים.
נשיום אחד אולי	אין דחיפות בתור
נצליח להיות יחד	אין צפירות בכביש
לא רק מתוך פחד	וחוט עדין של אור
ושנהיה מאוחדים-	עובר מאיש לאיש
בשר ונשמה	שוב אותן תמונות
לא רק בזמן מלחמה.	קושרות בין לב ללב
	אלוהי האסונות
	הרי אלוף בלקרב
	אין שום הדתה
	אין שום הסתה
	ואין מאבקים

**"הלוואי שנהיה מאוחדים -
בשר ונשמה
לא רק בזמן מלחמה."**

השאלות

1. תפקידה של הפסקה הראשונה במאמר (שורות 7-14) הוא:

א ☐ להדגים

ב ☐ להגדיר

ג ☐ להשוות

ד ☐ לנמק

2. בשורה 1 כתוב:

"חשיבה בקטגוריות, בקיצורי דרך ובתיוגים היא הדרך של המוח לעבד מידע רב במהירות גבוהה".

א. מה הקשר בין משפט זה ובין המשך המשפט?

א ☐ טענה וביסוסה

ב ☐ בעיה ופתרונה

ג ☐ סיבה ותוצאה

ד ☐ טענה והסתייגות

3. בשורה 15 כתוב שחשיבה קטגוריאלית בלתי מבוקרת יוצרת פחד, ריחוק, זרות וניתוק מאנשים ומהסביבה.

א. מה המשמעות של הצירוף "בלתי מבוקרת"?

ב. **שערו**, מדוע חשיבה קטגוריאלית (הממיינת לקבוצות) עלולה ליצור פחד וריחוק?

4. בשורות 25-45 מתואר תרגיל חברתי שהופיע בסרטון ברשתות החברתיות.

א. תאר בקצרה את מהלך התרגיל:

ב. שערך, מה אפשר ללמוד מתרגיל זה?

5. בשורה 48 כתוב:

" ובכל פעם שאנו פוגשים אדם עם **עוגן** דומה לשלנו, אנו משייכים אותו לקבוצה 'שלנו'".

מה הפירוש של המילה "**עוגן**" במשפט זה?

- א ☐ מראה חיצוני
- ב ☐ עצם בעל משקל רב המשמש לעצירת כלי שיט
- ג ☐ רצון
- ד ☐ בסיס חזק ויציב

6. למי או למה מתייחסות המילים המודגשות בציטוטים שלפניכם.

א. "... לדבריו, התשובה נעוצה בשלבים מוקדמים בהתפתחות האדם". (שורה 59)

למי מתייחסת המילה "**לדבריו**"?

© "טקסט בשבוע" - גרסת "חרבות ברזל" 2023 "לשון מחוץ לקופסה" - נועה בן חמו

ב. "... מכניסים אותם לקטגוריות ומתייחסים אליהם כך". (שורה 66)

למה מתייחסת המילה "אותם"? _____

ג. על פי גישה זו, הזהות הנקייה שלנו היא התודעה" (שורה 84)

למי מתייחסת המילה "זו"? _____

7. איזה מהצירופים הבאים הוא צירוף סמיכות?

א ☐ זהות אישית

ב ☐ נקודת מבט

ג ☐ חיבור משמעותי

ד ☐ הגדרות שונות

8. בשורות 72-79 מסביר ראם דאס על הזהות.

א. העתיקו מפסקה זו שתי מילים בגוף שני יחיד (נוכח).

1. _____

2. _____

ב. הסבירו במילים שלכם את הגישה של ראם דאס לגבי מפגש עם אנשים מזהויות

שונות (שורות 66-80).

9.

"כאשר אדם מתחיל לשאול את עצמו שאלות על הזהות האישית ולחקור מה המשמעות של ההגדרות שבנה לעצמו, שם מתחיל תהליך פירוק המחיצות".

במשפט זה אין -

שם עצם	☐ ₁
שם תואר	☐ ₂
פועל	☐ ₃
תואר הפועל	☐ ₄

10. לפניכם הערך המילוני של המילה "זהות" (מילון אבינאון):

זִהוּת

- מכלול הפרטים המאפיינים מישהו או משהו באורח ייחודי: זהותו של החשוד ידועה למשטרה
- התפיסה העצמית של האדם: המתבגר מתקשה להשלים עם זהותו
- שוויון מוחלט, דמיון מוחלט: קיימת זהות בתשובות של שני הנבחנים, והם כנראה העתיקו זה מזה
- (במתמטיקה) הטענה ששני ביטויים מתמטיים או אלגבריים שווים
- (במחשבים) מחרוזת תווים אלפא-ספרתיים המשמשת לזיהוי יחידת מידע, כגון: רשומה, גוש, קובץ

במשפט האחרון במאמר כתוב:

"המעניין הוא שאנו משתמשים במילה הזו – **זהות** – בהקשר של ייחוד אינדיבידואלי.

ואולי זהו רמז שנועד להזכיר לנו מה אנחנו בבסיס – **זהים**".

א. מהי המשמעות המילונית המתאימה ביותר למילה "**זהות**" המופיעה במשפט זה?

ב. מהי המשמעות המילונית המתאימה ביותר למילה "**זהים**" המופיעה במשפט זה?

11. קראו את הקטע הנלווה - אחים / נעם חורב, וענו על השאלות הבאות:

א. **חשבו**, כיצד שיר זה קשור למאמר?

ב. **שערו** מה כותב המאמר היה חושב על שיר זה.

12. בתחילת השיר כתוב: "ופתאום, שנשמעים התותחים - כל עם ישראל אחים".

א. **הסבירו** משפט זה במילים שלכם:

ב. **העתיקו** מתוך השיר שורות המתארות מצב של אחדות בעם.

ג. **הוסיפו** דוגמות משלכם המעידות על מצב של אחדות בחברה הישראלית.

ג. **חשבו**, מדוע דווקא בעת מלחמה או משבר נוצרת אחדות בעם?

13. משימת כתיבה

לאורך ההיסטוריה, הוכיחה החברה הישראלית כי היא חזקה ומאוחדת בעיתות מלחמה ומשבר. על אף המחלוקות והפילוג במצב שגרה- החברה הישראלית יודעת להתאחד ולהניח את המחלוקות בצד, כאשר אנו ניצבים בפני אתגרים משותפים.

גם כעת, במהלך מלחמת "חרבות ברזל" אנו עדים לתחושת האחדות ולסולידריות החברתית המקיפה אותנו מכל עבר.

כתבו מאמר דעה לרשת חברתית בנושא אחדות וסולידריות חברתית – בשגרה ובחירום.

בכתיבתכם הביעו את דעתכם והתייחסו לשאלות הבאות:

כיצד האחדות והסולידריות החברתית באה לידי ביטוי בזמני חירום?

מדוע תחושת האחדות בחברה הישראלית חשובה בזמנים אלו?

מדוע אנו מתאחדים דווקא במצבי משבר?

מה אפשר לעשות כדי לשמור על אחדות גם בשגרה ובימים טובים יותר?

אילו פעולות בני נוער יכולים לעשות כדי להגביר את תחושת האחדות בימים אלו?

כתבו 10-15 שורות. הקפידו לא לכתוב בנקודות.

[illegible]

בהצלחה!